Тимощук Сергій Олександрович,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРАКТИЦІ ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Прийняття у 2012 р. чинного Кримінального процесуального кодексу (КПК) України стало визначальною віхою в європеїзації вітчизняного кримінального процесуального закону. Даний правовий акт, який увібрав у себе усі європейські цінності та стандарти, не лише формально гарантував дотримання прав і свобод людини, а й забезпечував реальні та дієві механізми їх реалізації та швидкого поновлення у разі порушення.

Відповідно до ст. 246 чинного КПК України негласними слідчими (розшуковими) діями визнається різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [1]. Проведення НСРД допускається тільки під час конкретного кримінального провадження. Переважна їх більшість проводиться з дозволу слідчого судді за клопотанням прокурора або слідчого.

За правовими приписами § 2 ст. 237 та ст. 241 КПК Республіки Польща у невідкладних випадках дозволяється контроль і запис змісту телефонних розмов та інформації, що передається телекомунікаційними мережами, зокрема – електронного листування, до постановлення відповідної ухвали судом за рішенням прокурора з подальшою перевіркою законності такого рішення судом [2].

Згідно з вимогами § 231 Закону Угорщини Про кримінальне провадження за дозволом суду проводяться, зокрема, таємний моніторинг інформаційних систем та перехоплення повідомлень (прослуховування), що передбачає таємний контроль та запис змісту спілкування, яке здійснюється через мережу або пристрій електронної комунікації чи в інформаційній системі, а також - таємне спостереження за місцем, яке надає право спеціально уповноваженому органу моніторити та фіксувати за допомогою технічних засобів те, що відбувається в квартирі, іншому приміщенні, огородженій зоні, транспортних засобах, за винятком громадського

транспорту та публічних місць загального користування (приховані засоби).

Водночас, у випадках, визначених п. 1 § 238 даного правового акту, зокрема - у разі затримки надання відповідного дозволу суду, якщо це може суттєво зашкодити меті, що мала би бути досягнута при використанні прихованого засобу, їх можливо розпочати за рішенням прокурора з подальшим зверненням до суду для перевірки законності такого рішення [3].

Досить широкі повноваження щодо початку проведення таємних процесуальних дій, зокрема – пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, до отримання дозволу суду надається правоохоронним органам кримінальним процесуальним законодавством Словацької Республіки. Зокрема, у випадках, визначених §§114, 115 КПК Словацької Республіки, до отримання дозволу суду прокурор може прийняти рішення про здійснення аудіо-, відео-, аудіо-відео запису речі або особи та про прослуховування та запис телекомунікаційного трафіку, зокрема - якщо це не пов'язано з проникненням до житла. Законність такого рішення у визначений строк перевіряється і підтверджується судом [4].

За правовими приписами ст. 141 КПК Румунії у разі існування надзвичайної ситуації, коли отримання дозволу суду щодо заходів технічного спостереження на загальних підставах призвело б до значної затримки розслідування, втрати, зміни чи знищення доказів або поставило б під загрозу безпеку потерпілого, свідка чи членів їхніх сімей, з дотриманням чітко визначених ст. 139 КПК Румунії умов (наявність обґрунтованої підозри щодо підготовки чи вчинення визначеного даною статтею злочину; пропорційність заходу технічного спостереження обмеженню основних прав і свобод, враховуючи особливості справи, важливість інформації чи доказів, які необхідно отримати, або тяжкість злочину; неможливість отримання доказів в інший спосіб або їх отримання спричинило б особливі труднощі, які зашкодили б розслідуванню, або існує небезпека для безпеки людей чи цінного майна) прокурор може прийняти рішення про проведення заходів технічного спостереження, що визначені ч. 1 ст. 138 КПК Румунії, до 48 годин, зокрема - перехоплення комунікацій або будь-якого виду дистанційного зв'язку; доступ до комп'ютерних систем; відео, аудіо та фотоспостереження.

При цьому, не пізніше 24 годин після закінчення строку дії заходу зобов'язаний передати матеріали справи зі звітом про проведений захід технічного спостереження до суду, з метою підтвердження його застосування.

Одночасно із клопотанням про підтвердження заходу або окремо прокурор може клопотати перед судом щодо надання дозволу на проведення заходу технічного спостереження згідно зі ст. 140 КПК Румунії [5].

За рішенням прокурора у визначених випадках дозволяє розпочинати таємні процесуальні дії, зокрема – пов'язані із втручанням у приватне спілкування, кримінальне процесуальне законодавство Федеративної Республіки Німеччини.

Правові приписи § 100 КПК ФРН у взаємозв'язку з положенням §99 КПК ФРН та вимоги § 100e КПК ФРН у взаємозв'язку з положенням § 100a КПК ФРН надають право прокурору за наявності законодавчо визначених підстав та у випадку безпосередньої небезпеки для мети і результатів розслідування приймати рішення про виїмку поштової кореспонденції обвинуваченого та про телекомунікаційний контроль, який передбачає відстеження і запис телекомунікацій обвинуваченого та осіб, щодо яких на підставі певних фактів можна припустити, що вони отримують або передають повідомлення, призначені для обвинуваченого або такі, що походять від нього, або що обвинувачений користується їхніми зв'язком або ІТ-системою.

При цьому, відповідні рішення прокурора втрачають чинність у разі не підтвердження їх судом упродовж трьох робочих днів.

Лише суду надано право приймати рішення про відкриття поштових відправлень, водночас, щоб не створювати загрози для мети та результатів розслідування через затримку, він може передати таке право прокурору [6].

Досить широкі повноваження щодо початку таємних слідчих дій до постановлення судового рішення надано прокурору кримінальним процесуальним законодавством і низки країн пострадянського простору, зокрема – КПК Литовської Республіки [7], КПК Латвійської Республіки [8], КПК Грузії [9].

У контексті зазначеного іноземного досвіду та практики проведення НСРД вітчизняними правоохоронними органами вважаємо, що наданої законодавцем можливості розпочинати до постановлення ухвали слідчого судді лише «установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу)» та «спостереження за особою» явно не достатньо для дієвого та своєчасного реагування на виклики злочинності, зокрема – сучасних її проявів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text
2. Kodeks postępowania karnego. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf.
3. 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról. URL: https://njt.hu/jogszabaly/2017-90-00-00.24#CI, https://jogkodex.hu/jsz/be_2017_90_torveny_9749372
4. Trestný Poriadok. URL: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=505628
5. Codul de procedură penală. URL: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/267886
6. Strafprozeßordnung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. URL: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/pdopPQwUbv
8. Krimināl procesa likums. URL: https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums
9. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. URL: https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90034?publication=162

Вольвак Олександр Миколайович,
старший викладач Національної академії Служби Безпеки України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОПИТУ «СЕКРЕТНИХ» СВІДКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення рф посилились виклики сектору безпеки щодо протидій злочинним посяганням на основи національної безпеки України та мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок.

Так, за період січень 2023 року квітень 2024 року зареєстровано 948 тис. кримінальних проваджень основи національної безпеки України та мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, в той же час за 2021 рік таких проваджень зареєстровано 734 тис, що на 234 тис проваджень більш аніж до відкритої агресії рф.